

Lezsák Sándor

Színe és visszája

Dráva menti jelenés

SZEREPLŐK

János
Szomszéd
Bungyika
Rendőr

Falusi utca a délvidéki határsávbán, 1956 nyarán. János jön, kezében aktatáska. A kiszáradt árok partján leül, szemközt az Olvasóval. Az út túloldalán, az Olvasó mögött János egykori lakóháza. Azt nézi. Hosszan. Mozdulatlan. Arca egykedvű. Csak én tudom, és most már az Olvasó is, hogy mekkora indulati gyúanyag halmozódott föl tudatában, és mekkora önerő kell ahhoz, hogy ne tomboljon, ne üvöltözzön, ne rohanjon oda egykori, elvett házához... Nem. János ül az árokparton, hosszan, mozdulatlan.

Oldalt talicska nyikorog, jön a szemközti Szomszéd. Ahogy közeledik, visszafelé mondja.

SZOMSZÉD

Igen! A János az! Csakugyan a János! (megáll mellette) Megjöttél, János?

JÁNOS (nem mozdul)

Láthatod. Megjöttem.

SZOMSZÉD

Fel sem állsz, hogy megöleljelek, hogy kezet fogjunk?

JÁNOS

Ülj ide, ha akarsz valamit.

SZOMSZÉD (János mellé tolja a talicskát, ráül)

Voltál odaát?

JÁNOS

Nem voltam.

LEZSÁK SÁNDOR (1949) író, költő, tanár. Az Országgyűlés alelnöke.

SZOMSZÉD

Mit csinálsz itt?

JÁNOS

Nézem a házunkat.

SZOMSZÉD

Az már nem a tied, János!

JÁNOS

Kié lett? Ki lakik ott?

SZOMSZÉD

Sakulácék, nagy családdal, öt gyerekekkel, két öreggel.

JÁNOS

Ki az a Sakulác?

SZOMSZÉD

Békésből hozták őket. Valami elnök volt, vagy titkár. Nem olyan beszédesek. A testvérét is hozták a családjával. Az most az egyik rendőrünk.

JÁNOS

Több rendőr is van?

SZOMSZÉD

Erről nem beszélhetek. Ez már adat volna, amit idegeneknek nem mondhatunk. Ez határsáv.

JÁNOS

Idegen vagyok? Én?

SZOMSZÉD

Az vagy, János, idegen, mert már nem itt laksz. Azt mondd inkább, hogy minek jöttél?

JÁNOS

Megnézni a házamat.

SZOMSZÉD

Ez már nem a te házad, János!

JÁNOS

Elvették. Ma sem tudom, hogy miért, de elvették. Itt maradt mindenünk.

SZOMSZÉD

Emlékszem, az ablakból néztük, hogy jött és dudált a teherautó. Dudált, pedig ott vártátok a kapuban.

JÁNOS

Előtte bezörgettek, hogy ma lesz az indulás, este nyolcra pakoljunk össze. A csomagunk ötven kilónál nagyobb nem lehet. Ígérték, hogy majd visszajöhetünk az állatokért, a szerszámokért, a bútorokért. Nem lett belőle semmi. Minden itt maradt.

SZOMSZÉD

Emlékszem, ott álltatok a kapuban. Rózsikám háborgott, hogy minek dudál az autó, amikor ti ott álltatok a csomagokkal a kapuban.

JÁNOS

Mentünk, nem ellenkeztünk. Eltűrtük. Aki nem tűrte, azt megbotozták. Azt mondták, ha ellenkezünk, akkor elviszik a gyerekeket intézetbe.

SZOMSZÉD

Aztán most visszajöttél?

JÁNOS

Vissza én.

SZOMSZÉD

Aztán minek?

JÁNOS

Mert már lehet.

SZOMSZÉD

Bejelentkeztél?

JÁNOS

Azt még nem. Most jöttem.

SZOMSZÉD

Aztán mihez kezdesz?

JÁNOS

Azt még nem tudom.

SZOMSZÉD

Család?

JÁNOS

Megnőttek.

SZOMSZÉD

Azt mondom néked, János, hogy menjél vissza oda, ahonnét jöttél. Ha sokáig itt üldögélsz, bevisz a rendőr. Onnan nehéz kijönni.

JÁNOS *(hallgat)*

SZOMSZÉD *(feláll, mert látja, hogy jön Bungyika, fogja a talicskát, elindul)*

Mondtam, amit mondtam. Na, isten áldjon!

BUNGYIKA *(int a Szomszédnak, hogy tűnjön el, aztán somolyogva Jánoshoz megy)*

Kit látnak szemeim?! Az én Jankó barátom!

JÁNOS *(odanéz, elnyújtva ismétli)*

Bungyika! Bungyika!

BUNGYIKA

Ne kezdjed! Ne csúfoskodj, te!

JÁNOS *(nézi a házát)*

BUNGYIKA

Én már vagyok valaki!

JÁNOS *(nézi a házát)*

BUNGYIKA

Engem már nem lehet csúfolni!

JÁNOS *(nézi a házát)*

BUNGYIKA

Azt mondd inkább, Jankó komám, hogy minek jöttél ide?

JÁNOS *(hallgat, nézi a házát)*

BUNGYIKA

Nincs itt már semmi keresnivalód!

JÁNOS *(hallgat, nézi a házát)*

BUNGYIKA

Csak bajt hozol.

JÁNOS

Ehhez semmi közöd. Ez az én bajom.

BUNGYIKA

Meg annak a baja, akivel hajnalban találkoztál. Kikísért az állomásra. A négyszázötvenes vonathoz.

JÁNOS *(rámered)*

Megint sokat tudsz. Te mindig túl sokat tudtál.

BUNGYIKA

Ez a dolgom. Attól, hogy már szeretjük Tito elvtársat, attól még rendnek kell lennie. Rend pedig akkor lesz, ha Te elmegy ebből a faluból.

JÁNOS

És ha nem?

BUNGYIKA

Hétpecsétes tervünk van. Nem titkos. Első pont: Ha nem megy el innét, akkor Vaskó atyát

JÁNOS *(felhördül)*

Vaskó atyát??

BUNGYIKA *(nyugodtan)*

Igen, Vaskó atyát. Mindent tudunk. Akinél a városban az éjjel megaludtál. Őt is bevitetjük.

JÁNOS *(indulattal fordul felé)*

BUNGYIKA *(óvatosan hátrál)*

Jól van, no, jól van, egy kicsit még maradhatsz *(sípjel, Bungyika arra figyel)*, maradhatsz még, hiszen komák vagyunk, de aztán el kell tűnnöd. Mielőbb. Hat-ötvenkor megy a vonatod. *(Nézi az óráját, két karórája is van. Előbb nézi a bal kezén, utána a jobb kezén.)* Van még kevesebb, illetve több mint fél órad. *(Közeli sípjel, Bungyika a sípjel felé szalutál, és gyors léptekkel ellenkező irányba elmegy.)*

JÁNOS *(ül, nézi a házát)*

Jön a Rendőr. Megáll János mögött. Nézi, hogy János mit néz. Kis szünet után a Rendőr megszólal.

Jó reggelt kívánok!

JÁNOS *(nem néz hátra)*

Jó reggelt!

RENDŐR *(erélyesen)*

Igazolványt! Engedélyt!

JÁNOS *(hátranéz, föláll. Kabátja belső zsebéhez nyúl. A Rendőr hátralép, a pisztolytás-
kájára teszi a tenyerét.)*

JÁNOS *(nyújtja az igazolványt)*

Tessék.

A RENDŐR *előbb a szemközti házra mutat, aztán veszi kézbe az igazolványt.*

Szóval az a maga háza volt?

JÁNOS

Az enyém. Elvették.

RENDŐR

Tudja, ki kapta meg?

JÁNOS

Mondják, hogy a maga testvére. Meg a családja.

RENDŐR

Igen. Milán elvtárs utalta ki. A néphatalom nevében. Papír van róla.

JÁNOS

Arról is van papír, hogy minket meg kizsuppoltak innen? 50 kilós csomag-
gal. A néphatalom, a hatalmas nép nevében.

RENDŐR

Ne viccelődjön! A néphatalommal ne viccelődjön, mert úgy jár, mint a Milán
elvtárs sógora, a Lajkó tata.

JÁNOS

A Bungyika apja?

RENDŐR

Az. De jól emlékszik.

JÁNOS

Mi történt a Lajkó bácsival? A vén szimatossal. A fiával együtt járták a falut
és szaglásztak, szimatoltak mindenütt.

RENDŐR

Viccelődött, mint az előbb maga.

JÁNOS

Mit csinált?

RENDŐR

A láncos kutya idejében rendeletet akart hozatni, hogy a kutyákat láncon
tartani tilos. Egy rosszakarója, a nevét nem mondhatom, a szöveget beküldte
a Központba. Már másnap délben elvitték Lajkó bácsit az őrsre, aztán a lak-
tanyába, onnan tovább Pestre. Politikai ügy lett belőle. 15 évet kapott, mert
még a bíróságon is tréfára vette a dolgot. Még most is odavan, valamelyik
bányában dolgoztatják. A fia gyűjti a jó pontokat, hátha a papát hamarabb
elengedik.

JÁNOS

Köszönöm, hogy elmondta. Maga beszédes ember.

RENDŐR *(közben visszaadja az igazolványt)*

Nem azért jöttem, hogy beszélgessünk. Tavaly ilyenkor bekísértem volna és másképpen beszélgettünk volna. Változott a világ. Maguk ugyan visszajöhettek, engedélyt is kaphatnak, de az a ház már nem a magáé.

JÁNOS

Eljöttem megnézni. Ezt nem tiltja senki.

RENDŐR

Nézni lehet *(tanácstalan)*. Nézze még egy darabig. *(János nekibátorodik, leül és nézi a házat. A rendőr nézi Jánost, zavartan mondja.)* Siessen nézegetni, mert hamar jön a csorda, meg a vonatát is el kell érnie.

JÁNOS *(a ház felé mutat)*

Az a tarka, az ott, az a testvére kutyája?

RENDŐR

Igen, a Morzsa.

JÁNOS

A mi kutyánkkal mit csináltak? Agyonütötték?

RENDŐR

Nem volt itt kutya.

JÁNOS

A Bodza. Fekete, terelőkutya.

RENDŐR

Amikor idejöttünk *(nyomatékkal mondja)*, amikor ide kellett jönni a bátyáménak, üres volt a ház, csak a galambok surrogtak, meg egy félszemű macska nyávogott.

JÁNOS

A Bodzát pásztor Nagyapám hozta. Kis szőrpamacs volt.

RENDŐR

Innen is elhajtottak, elvittek minden jószágot. Vitték a laktanyába. Mondom, nem volt itt kutya *(János merően nézi)*. Ha lett volna kutya, megtartottuk volna.

JÁNOS

Akkor jött utánunk. Szaladt a teherautó után. Aztán elmaradt. Odalett.

RENDŐR

Csúnya idő volt. *(Harangoznak)* Misére harangoznak. Nézegessen gyorsabban, el kell érnie a vonatot.

JÁNOS *(felnéz a Rendőrre)*

Miért nem kiabál velem? Gyanús nekem a kedvessége... lehetnék akár terrorista is... Mondjuk, ebben a táskában időzített bomba van.

RENDŐR

Na, azt azért ne mondjuk!

JÁNOS

Olyan bomba, hogy a házunkat az égbe röpítené. Maga aztán tudja, hogy van ilyen bomba.

RENDŐR *(nem akar ellenkezni)*

Van ilyen.

JÁNOS *(A táskájához nyúl, nyitja, a Rendőr hátrál. János a táskából kivesz egy asztalkendőbe göngyölt zsírpapíros csomagot. A kendőt a térdére teríti, közben beszél a kendőhöz.)* Na, te is hazajöttél! *(János kicsomagol: darab szalonna, kenyér, hagyma. Bicskájával megpucolja a hagymát, aztán falatozni kezd. A Rendőr közelebb húzódik, meredten bámulja.)* Nem kér?

RENDŐR

Nem, köszönöm.

JÁNOS

Egy katonát se?

RENDŐR

Reggeliztem.

JÁNOS

Én nem. *(elgondolkodva)* Maga tudja, hogy miért mondják a falat szalonnára, kenyérdarabkára, hogy katona? *(kis szünet után)* Miért nem rendőrt mondanak?

RENDŐR

Ne provokáljon! Nem politizálunk.

JÁNOS *(megfogja a térdéről lelógó kendő egyik sarkát)* Nézzed csak! Ott van kiterítve a testvéred, a nagy asztali abroszunk... A visszáját látom, nem a színét. *(A Rendőrnek)* Tudja, hogy ez mit jelent?

RENDŐR

Ez valami népszokás? ... Nem vagyok idevalósi.

JÁNOS

Anyám az óév utolsó napján fordítva terítette az asztalra az abroszt. Új-estendő napján pedig a színére visszafordította. Új év, új élet, mondta.

(Hallgatnak. Békebeli csönd és nyugalom.)

RENDŐR *(kis idő múlva fölriad)*

Igyekezzen már! Ne mérgeljen föl. Ha fölmérgel, akkor magának annyi!

JÁNOS *(most szinte pimaszul)*

Mennyi?

RENDŐR *(hogy az erőfölényét megőrizze)*

Le is löhetném.

JÁNOS

Nincs indoka!

RENDŐR

Nem is egy. Például: megszökött. Menekülés közben.

JÁNOS *(közbevág)*

De nem szöktek meg. Itt ülök.

RENDŐR *(kaján vigyorral)*

Tőlünk már sokan meg akartak szökni. Aztán annyi. Nincs több gond, csak papírmunka.

JÁNOS

Papírmunka?

RENDŐR

Jelentés, nyomtatványok meg két tanú.

JÁNOS

Azt meg honnan?

RENDŐR

Akit megszólítunk, az rögtön tanú lesz.

JÁNOS

Szemtanú?

RENDŐR

Nálunk még a vak is szemtanú. Ha akarjuk. *(Közben nyeldekeli.)* Igyekezzen azzal a reggelivel!

JÁNOS

Ezt a megpuccolt hagymát még meg kell enni, mert a vonaton megszólnak... Nem kér mégis egy-két katonát? Gyorsabban elfogy.

RENDŐR *(leül mellé)*

De csak azért, hogy hamarébb induljon. *(Esznek.)* Éreztem, hogy füstölt. Maga vágta?

JÁNOS

Én.

RENDŐR

Most mi is hizlalunk. Már lehet.

JÁNOS *(a Rendőr kérésére mutat)*

Azzal fogja leölni?

RENDŐR

Ezzel is lehetne. Törkés. A frontról hozták. Két tyúkot adtam érte. Van vércsatornája is... A maga kése is jól néz ki.

JÁNOS

Hajdúsági bicska. Ahogy indultam, jól megköszörültem. Éles, mint a beretva. *(Esznek tovább.)*

RENDŐR

De a vonatra fölüljön ám! Nem tőlem tudja, de figyelni fogják. Ha nem utazik el a hat-ötvenessel, akkor behozzák az őrre. Onnan a laktanyába. Aztán ki kell majd verni magából egy vallomást, hogy át akart szökni Jugóba. Itt mindenki idegen vagy szökni akar, vagy pedig kémgyanús. *(A Rendőr szelet kenyérből elfogyott.)*

JÁNOS

Még egy kis kenyérből? Még a végén elrontja a gyomrát kenyér nélkül azzal a darab szalonnával. *(János kenyéret szel a Rendőrnek. Esznek.)*

RENDŐR

Köszönöm. Pedig reggeliztem, de ez most jól esik.

JÁNOS

Aztán... ott a laktanyában... megbírna velem?

RENDŐR

Nem vagyok egyedül. Ketten szoktunk viallatni. ... Az őrmester parancsnok elvtársnak akkora tenyere van, mint egy szívlapát. Tudja maga, hogy mi az a szívlapát?

JÁNOS

Dolgoztam is vele. Szenet rakodtunk.

RENDŐR

Szenet?

JÁNOS

Szenet is, meg követ is. A lágérben.

RENDŐR

A szívlapáthoz enni is kell. Mit adtak enni?

JÁNOS

Változatos volt.

RENDŐR

Például?

JÁNOS

Például? (*keserű mosoly az arcán*) Egyszer a Parancsnok elvtárs ebédidőben elem tett egy üres bádógtányért. Azt mondta: mind megenni!

RENDŐR

És mi volt az ebéd?

JÁNOS

Én is azt kérdeztem.

RENDŐR

Mit mondott?

JÁNOS

Azt mondta: sajt.

RENDŐR

Sajt?

JÁNOS

Igen, sajt. Azt mondta: sajt. És hol a sajt, kérdeztem. A tányéron, mondta a Parancsnok elvtárs. A tányéron? - kérdeztem. Igen, a tányéron, mondta a Parancsnok elvtárs. Néztem, néztem, majd kiesett a szemem a helyéről.

RENDŐR

De azt mondta az előbb, hogy a tányér üres volt.

JÁNOS

Igen, üres volt. Tréfára vettem a dolgot. Ez a sajt tele van lyukakkal, mondtam. A Parancsnok elvtárs bólogatott. Bizony, ez egy nagy-nagy ementáli sajt, nagy-nagy lyukakkal, mondta. A lyukak összeérnek, mondtam. Igen, a lyukak összeérnek, mondta a Parancsnok elvtárs. És akkor a bádóganállal

ennem kellett a sajtot. A Nagy Semmit. Kanalaztam a Nagy Büdös Semmit. A többiek nézték. Nem vigyorogtak, hanem némán néztek. Aztán ők is kaptak egy-egy tányér ementáli sajtot. És ettük a lyukakat. Az összes lyukat megettük, annyira éhesek voltunk. Volt, aki még csámcsogott is. A Parancsnok elvtárs elégedett volt velünk. Azt mondta: repeta nincs, mert a négyes barakkban is ementáli sajt lesz az ebéd.

RENDŐR *(álmélkodva)*

Mindenki evett? Senki nem mondta, hogy a semmit nem lehet megenni?

JÁNOS

A kis Rozsály Peti, az kezdett bohóckodni, hogy a sok lyuktól nem látja a tányérját. Erre a Parancsnok elvtárs intésére két kápó megfogta az apját, kivitték, hallottuk, hogy botozzák, az Öreg meg vinnyog. A kis Rozsály pedig gyorsan jelentette, hogy megtalálta a tányérját.

RENDŐR *(messziről téhénbőgés)*

Jön a csorda! Indulás!

JÁNOS *(gyorsan összepakol, feláll)*

Megyek.

RENDŐR

Aztán a vonattal hová megy?

JÁNOS

Haza.

RENDŐR

Hová?

JÁNOS *(rámutat a szemközti házra)*

Ide, az én házamba *(a Rendőr a pisztolytáskához kap)*, de előbb teszek egy kis kitérőt. Néhány év múlva jövök. Haza. *(János elindul, kisértatva a Rendőr utána. Mi maradunk. Az Olvasó is, meg az a Ház is.)*

Újratemetés előtt

Alföldi jelenés

SZEREPLŐK

Janó

Anya

Janóka, a gyerekekük

Rendőr

Próbarendőr-jelölt

Szem

Fül

A tatárjárás idején fölégetett, romba dőlt kolostort olykor többméteres homokbuckák fedik, rajta három évtizede bezárt temető maradványa. Süppedő avar, vékonyabb, vastagabb akácfaék és tüskés bokrok, itt-ott szétrepedt fakereszt, megsüllyedt kőkereszt.

Időpont: 1951. Nyáridő, perzsel a Nap, hamarosan dél van.

A színen megbontott sír, kisebb-nagyobb darázskövekből kőrakás, földkupacok.

Jön a helybéli rendőr, izzad, a sapka a kezében, azzal legyezgeti magát. Mögötte a próbarendőr-jelölt (Pr. jelölt). A rendőr megáll a megbontott sír mellett, kezével a homlokát törli, a Pr. jelölt utánozza.

RENDŐR

Szinte éget a Nap. A vaskohó mellett sem volt ilyen hőség.

PR. JELÖLT

Ott sem volt... (*gondolkodik*)... milyen vaskolyó mellett?

RENDŐR

Jobban figyelj! Tanuld meg: a Rendőr nem ismételtet!

PR. JELÖLT

Igenis!

RENDŐR

A jó rendőr csak akkor kérdez, ha tudja a választ. Ez a különbség a kapitalista rendőr és a kommunista rendőr között. Megértetted?

PR. JELÖLT

Igenis!

RENDŐR

Hamarosan vizsgázol. Szeptember elején esküt teszel, akkor lehetsz majd próbarendőr. Ha elbuksz a vizsgán és szégyent hozol a fejemre, akkor bezáratlak. Megértetted?

(A Pr. jelölt kérdően néz a Rendőrre.)

RENDŐR

A hatóság félrevezetése miatt. Mert elhitetted velem, hogy rendőr leszel.

PR. JELÖLT

Megértettem, Őrsparancsnok elvtárs!

RENDŐR

Mondtam már, elég, ha parancsnok elvtársat mondasz.

PR. JELÖLT

Igenis, Parancsnok elvtárs!

Közeledő talicskanyikorgás. Feltűnik Janó, akiről csak az olvasóval tudatom, hogy János a becsületes keresztneve, de mivel a kis alföldi faluban sok a János, így a megkülönböztetés miatt becenevet ragasztottak a Jánosokra. Ő a Janó nevet kapta, a fia meg a Janóka lett. Tehát feltűnik Janó, megfakult öreg lajbiban, valamikor fehér bőgatyában, a lábán házilag font bocskor. Tolja a talicskát.

RENDŐR

Megállni!

PR. JELÖLT

Állj meg, Janó! Ez a parancs!

RENDŐR *(Pr. jelöltnek)*

Hallgass! Elég, ha én mondom!

PR. JELÖLT *(Ha elfelejtette volna az Olvasó, a Pr. jelölt a Próbarendőr-jelöltet nevezi meg, ezt kéretik megjegyezni, mert újra nem fogom megismételni.)*

Igenis, Parancsnok elvtárs!

RENDŐR *(Janóhoz)*

Melyik brigád?

JANÓ *(a talicska mellett lassan vigyázzba áll, nem túlozza el, de azért biztos, ami biztos, a helyi biztos elvtárs előtt)*

Előre a lenini úton-brigád.

RENDŐR

Előre! Hány talicska volt?

JANÓ

Most toltam ki az útra a kilencediket.

RENDŐR

Lehetne több is. Igyekezzen. A szocialista versenyben az utolsó brigád kommunista vasárnap is kijön talicskázni. Értve vagyunk?

JANÓ

Igenis.

Közben sietve két helybéli érkezik, akikről csak mi tudjuk, hogy a Rendőr helyi hírhálózatainak figyelői, besúgói. Az egyik a hallgatózó Fül, a másik a figyelő Szem. A Rendőr utasítása szerint azért járnak párban, hogy egymásra is ügyeljenek. Közülük egykorúak, soványak, mindkettőn elhasznált cipőből lett papucs, szakadt nadrág. Az egyik ujjatlan kiskabát, a másikon foltozott ingfele. Szemen micisapka, Fülön karimás kalap véd a napmelegtől.

FÜL

Őrparancsnok elvtárs!

PR. JELÖLT *(Fül elé lép, jobb kezét fölrántja, mintha pofont akarna adni, Fül a fejét elrántja, de Pr. jelölt kezében fésű, fésülni kezdi a haját hátra, közben vigyorog, élvezzi a hatást.)*

Parancsnok elvtárs. Így kell mondani! Megértettük?!

FÜL

Igenis... Parancsnok elvtárs!

Pr. jelölt kihúzza magát, büszke vigyor az arcán, mintha neki szólt volna a Parancsnok elvtárs megszólítás.

RENDŐR *(dühösen a Pr. jelölthöz)*

Hagyd békén! Menj arrébb!

FÜL

Parancsnok elvtárs, az egyik hírláncos jelentette, hogy az alsó részen megtalálták... *(nyel egyet)*

SZEM *(bátran folytatja)*

...a parancsnok elvtárs nagyszüleinek a sírját.

FÜL

A csontokat most szedik föl.

SZEM

Azt kérdezik *(ő is nyel egyet)*, hogy mitévők legyenek.

RENDŐR

Lapátoljanak! Azt is az útalapba! Nincs kivétel! Értettük?

FÜL

Értettük!

SZEM

Igenis!

RENDŐR

Találtak mellettük valamit? Nyaklánc? Gyűrű? Egyéb?

FÜL

Azt nem mondták.

RENDŐR

Gyerünk vissza! Nézzétek meg a zsebüket! Kutassátok át a brigádot! Melyik brigád?

SZEM

Szabad Nép brigád.

RENDŐR

Jelölt elvtárs megjegyzi. Este a motozásnál, a Szabad Népnél ha találnak valamit, készüljön a gyakorlati vizsgára. Nyolcadik vizsgatétel: a gumibot helyes használata. Maguk meg lóduljanak!

Szem és Fül sietve el.

Rendőr Janóhoz, aki egy ideig dermedten állt a talicska mellett, majd a kórakásból rakja a követ a talicskába.

RENDŐR (Janóhoz)

Gyűrű? Nyaklánc? Érme?

Janó a rossz kalapba gyűjtött tárgyakat viszi a Rendőrhöz, de a Pr. jelölt kirántja a kezéből, és ő adja át a Rendőrnek.

Közben JANÓ

Rézkrajcár. Kettő is, az egyik kisebb, a másik nagyobb, meg egy gyűrű, van egy nyílhegy is, meg valami berozsdált vaskés, mintha piaci mérleg lenne, meg két egyforma vaskocka.

RENDŐR

Nézzem! (Beleharap a gyűrűbe, elégedetten vigyorog, az oldalán lógó vászon táskába csúsztatja. Nézi a krajcárokat. A nagyobbat dörzsöli az ujjával.) Ez nem krajcár. Ezen itt felül mintha félhold volna. (Túl sokat mondott, körbenéz, a pénzérméket is becsúsztatja a vászontáskába. Nézegeti a többi vasdarabot.) Ezeket vigyék a gyűjtőhelyre. Aztán mindent leadni, mert a motozásnál még a pofádat is ki kell tátani. Megértettük?

JANÓ

Igenis.

RENDŐR (elindul, a kórakásnál megáll, oldalában egy nagyobb kő)

Ezt is kivinni.

JANÓ (nézi)

Egy madárfej, valami növény van a csőrében.

RENDŐR

Tegye a talicskára. Minden követ az útalapba! Ha nem fér a talicskába vagy a tróglira, akkor szét kell verni, darabolni! Megértettük?

JANÓ

Igenis.

PR. JELÖLT (*dühösen*)

Azér-mondjuk, mer-azér!

RENDŐR (*Pr. jelölthöz*)

Maga meg ne ugasson! Maga csak akkor ugasson, ha utána harapni akar.
Most dolgoztatni kell! Megértve? Induljunk!

A Rendőr kezével morzsolgatja a vászontáskából kidudorodó félnapis zsákmányt, és homlokát törölgeti, elindul.

PR. JELÖLT (*odalép Janóhoz, megfogja a gombját*)

Kell ez a gomb?

JANÓ

Kell.

PR. JELÖLT (*leszakítja Janó ingéről a gombot, és a meglepett Janó kezébe nyomja*)

Akkor nesze.

Pr. jelölt peckesen a rendőr után sasszézízik, utoléri, és mögötte fölveszi a lépést. Eltűnnek a színről.

Janó hosszan néz utánuk, majd óvatosan figyel körbe. Innen-onnan talicska nyikor-gása, csákánnyal követ törnek, beszédfoszlányok.

Janó a kibontott sír mellé térdel, kezével kaparászik. Csöndesen megjön Janóka (mind-járt kiderül, hogy Janó nagyobb fia), Janó mögé áll, nézi, hogy mit csinál az apja. Kis idő múltán Janó észreveszi, megrezzen, szinte felhorkan.

JANÓ

A frászt hozod rám. Mit keresel itt? Minek gyüttél?

JANÓKA

Itt az ebéd. Tarhonyás krumpli. Anya is jön.

JANÓ

Az meg minek?

JANÓKA

Hogy segítsünk.

JANÓ (*közben szedegeti a csontokat a sírból*)

Mert?

JANÓKA

Mert lassan haladnak.

JANÓ

Ezt meg ki mondta?

JANÓKA

Kidobolták. Most délben. Hogy az asszonyok meg a tíz éven felüli gyerekek is, még a lányok is kötelesek törmeléket hordani az útalapba... Apa, mi az, hogy törmelék?

JANÓ

Ami nem homok, ami nem növény.

JANÓKA

Elmúltam tíz, ezért én is jöttem segíteni, mert lassan haladnak.

JANÓ

Azért haladunk.

JANÓKA *(az ételes batyut kezdi bontogatni)*

Kibontsam?

JANÓ

Várj még azzal! Ezt még kiszedem. Ügyelj, ha jön valaki, szólj!

Janó most már gyorsabban szedegeti a sírból a csontokat. Megsimogatja, úgy tisztogatja. Kis idő múlva Janóka feje biccen, feszülten figyel, arrébb húzódik, ijedten suttogja.

JANÓKA

Valaki jön! Apa, jön valaki!

Janó gyorsan föláll, lapátot vesz, és óvatosan a talicskába emel egy lapáttal a kisebbik kőrakásból.

JANÓKA *(vigyorogva)*

Anya jön.

JANÓ

Na, te is meggyüttél.

ANYA

Meg. Hogy segítsünk. A feljárónál még egy lapátot is adtak. Jó nagyot.

JANÓ *(kézbe veszi)*

Szívlapát. Cseréljük. Ezt a törmelékes részt kapard össze, aztán a talicskába lapátoljuk. Lássák, hogy dolgozunk.

ANYA

Nem lehet idelátni. Alig leltem rátok. *(nézi a bontatlan ételes batyut)* Nem is ettél!

JANÓ

Előbb ezt befejezem. *(Janókához)*

JANÓ

Te meg ne tátsd a szádat, hanem segíts Anyádnak.

Egy ideig csöndesen dolgoznak. Janóka és az Anya kődarabokat (az olvasónak írom: darázköveket), kisebb-nagyobb darabokat hordanak össze. Janó a talicskába rakja óvatosan a csontokat.

JANÓ *(Anyához)*

A számadó nem szólt, hogy mikor mentenek ki ebből a közmunkából?

ANYA

Ma sem jött.

JANÓ

Megígérte.

(Dolgoznak tovább.) Lapátolás közben az Anya megáll, korhadó, megszáradt fakereszt darabját betűzgeti. Janóhoz megy, sűgja, hogy Janóka ne hallja.

ANYA

E-TE-PÁL. ETEPÁL. 19, alatta is 19. 1919. Erről beszéltél?

JANÓ

Igen, erről. Az Apám. Ez maradt belőle. Törött bordák. Agyonverték.

JANÓKA *(meghallja)*

Kit vertek agyon?

JANÓ

Hallgass! Nem rád tartozik!

ANYA *(csöndesen)*

Dehogynem! Mondd meg neki! Nem gyerek már. Dolgoztatják. A Nagyapja volt.

JANÓ *(Kiveszi a koponyát a sírgödörből. Megenyhül, érzékenyül.)*

Annyi idős voltam, mint most Te. Éjszaka hoztuk ide a körösztapáddal. Nem engedték, hogy külön temessük el. Este úgy húztuk ki a többi közül.

JANÓKA

Hogy halt meg?

JANÓ

Agyonverték. A vörös időben. A komenisták, mert Nagyapád nem engedte, hogy a közösbe elhajtsák a Bimbót, a tehenünket. Másutt is öldököltek. Autóval jöttek Pestről. Puskájuk is volt. A szomszéd öregapót addig ütötték, amíg mozgott. Nagyanyád testvérét pedig másokkal együtt fölakasztották. Az volt a bűnük, hogy nem engedték a templomunkat kifosztani. Lázár atyát rögtönítelő bíróság elé állították még aznap délben, és őt is fölakasztották.

JANÓ *(Kezében a koponya. Hozzá beszél.)*

Ne haragudj, Apám, hogy megbontottam a sírodat. Évente kijártunk ide, az utóbbi években már titokban, ezért tudtam, hogy hol vagy. A komenisták itt sem hagytak békét, megint dorbézolnak. Azt a parancsot kapta a falu, hogy ezt az öreg temetőt, meg ezeket a romokat lapátoljuk össze és talicskázzuk a közeli országúthoz. Itt sok a darázskő, tudod, itt valamikor templomféle lehetett, minden megy az útalapba. A földes országút kövesút lesz, ahhoz kellesz Te is, Apám. Oda temetünk. Rajtad fogunk járni. Út a jövőbe. Lenini út! Ezt hirdetik.

Az Anya és Janóka dermedten hallgatnak. Janó – könnyeit nyeldekelve – így, ilyen hangon még soha nem beszélt.

JANÓKA *(bátorodva)*

Nem lehetne mégis hazavinni és a kertben, titokban eltemetni? Holnap hozunk egy zsákot, és itt valahol eldugjuk. *(később)*

JANÓ (*félbeszakítja*)

Hallgass! Felejtsd el, amit mondtál!

JANÓKA

De...

JANÓ

Azt akarod, hogy engem is agyonverjenek?

ANYA (*Janókához*)

Tudod jól, hogy Jóska bátyámat egy hete úgy megbotozták, hogy még most is vért köpköd.

JANÓ (*a koponyát a talicskába teszi*)

Még mielőtt kitolom az úthoz, ennék már egy falatot.

Anya kibontja az ételes vászonbatyut, és háttal leülnek a talicska mellé.

JANÓKA (*kézbe veszi a sírkereszt egy darabkáját és betűzgeti*)

E-TE-PÁL... 19...19.

JANÓ

1919.

JANÓKA

Ezt hazavihetnénk.

JANÓ (*odanéz*)

Nem lehet! Este motoznak, büntetnek. Tedd a talicskába!

Janóka a talicskába teszi a fakeszt darabját, és amikor Janó visszafordul, nagy bátran egy kicsi csontdarabkát a zsebébe rak. Nem veszik észre.

JANÓ (*eszik, közben Anyához*)

Ha neked is ki kell jönni az ingyenmunkára, akkor ki fog főzni?

ANYA

Dédimama. Kérsz vizet?

JANÓ

Hozzad! Ott a demizson.

Anya feláll, megfordul, megáll a talicska mellett. Janóka éppen egy nagyobb darázkövet próbál Anya lapátjával szétverni.

ANYA

Mennyi csont, Istenem! (*Körbenéz, gyorsan kikap egy kisebb csontot, a kötényébe rejti. Megy a demizsonhoz, viszi Janóhoz. Janó feláll, bal könyökével kitémasztja a demizsont. Iszik.*)

JANÓ

Ejjó volt. Hideg maradt. (*A demizsont odaadja Anyának.*) Van még benne bőven. Igyatok!

Janóka is odamegy, Anyával óvatosan isznak, minden vízcseppért kár. Közben Janó elindul a talicskával. Azt látjuk, hogy visszanéz, aztán körbe, és az Édesapja koponyáját egy akácfa tövében előre elkészített kis gödörbe teszi, lábával földet húz rá. Körbenéz, indul tovább.

ANYA *(elhúzza Janóka szájától a demizsont)*

Elég volt. Sokára lesz még este.

JANÓKA

Ejjó volt. Hideg maradt.

Tánczos Krisztina: A fal (60x60 cm)